

CHARTA ZÁKLADNÝCH PRÁV EÚ

na Slovensku

// [V]nútroštátne orgány (súdne orgány, orgány presadzovania práva a správne orgány) sú **klúčovými aktérmi** pri zabezpečovaní konkrétneho účinku práv a slobôd zakotvených v charte“.

Európsky parlament (2015), Uznesenie o situácii v oblasti základných práv v Európskej únii (2013 – 2014) [2014/2254(INI)], Štrasburg, 8. september 2015, odôvodnenie P.

Charta základných práv Európskej únie je zákonom o ľudských právach pre EÚ. Obsahuje 50 článkov s hmotnými právami a zásadami, po ktorých nasledujú štyri články so všeobecnými ustanoveniami. Členské štáty sú povinné rešpektovať tieto práva a dodržiavať zásady charty, ak konajú v rámci záväzného práva EÚ. Ustanovenia charty, ktoré sú dostatočne presné a bezpodmienečné, môžu mať priamy vplyv na vnútroštátnej úrovni – napríklad pred národnými súdmi. Domáhať sa ustanovení charty, ktoré sú „zásadami“, je možné len v prípade, že sú vykonávané prostredníctvom legislatívnych aktov alebo aktov výkonnej moci.

Členské štáty sú výslovne povinné podporovať uplatňovanie charty. Tento prehľad jednotlivých štátov podporuje túto snahu tým, že obsahuje príklady uplatňovania charty a zdôrazňuje, akým spôsobom charta vytvára pridanú hodnotu.

Charta EÚ ako povinnosť: kedy sú slovenské orgány povinné ju uplatňovať?

- ★ Vzhľadom na to, že právo EÚ sa vykonáva prevažne na vnútroštátnej úrovni, národní sudcovia, členovia parlamentu, vládni úradníci a právnici sú kľúčovými aktérmi pri uplatňovaní charty, na ktorých sa systém EÚ spolieha.
- ★ Charta základných práv EÚ sa primárne týka samotnej EÚ. Zaväzuje členské štáty EÚ „výlučne vtedy, ak vykonávajú právo Únie“ (článok 51 charty). Značná časť vnútroštátneho práva a tvorby politik je však priamo či nepriamo právom EÚ ovplyvnená. V prípade, že legislatívny spis, súdny prípad alebo skutková situácia patrí do rozsahu pôsobnosti záväzného práva EÚ, uplatňuje sa charta EÚ a je možné ju použiť alebo sa dovolávať jej uplatnenia pred vnútroštátnymi orgánmi.
- ★ Ohraničiť rozsah uplatňovania charty nie je vždy jednoduché. Otázka, či sa charta uplatňuje alebo nie, je kľúčovou otázkou pri vykonávaní práva EÚ. Príručka Agentúry pre základné práva *Uplatňovanie Charty základných práv Európskej únie v práve a pri tvorbe politik na vnútroštátnej úrovni* poskytuje v tejto oblasti určité usmernenia.

Ako sa charta používa na Slovensku?

Všetky členské štáty EÚ uplatňujú Chartu základných práv EÚ, nie vždy však využívajú jej plný potenciál. Na chartu sa niekedy odvoláva v kontexte pripravovanej legislatívy alebo pri diskusiách v parlamentoch. Vnútroštátne orgány a súdy takisto niekedy odkazujú na chartu vo svojich rozhodnutiach a rozsudkoch. K príkladom zo Slovenska patria:

★ Prednosť charty pred vnútroštátnym právom

V roku 2015 poslanci parlamentu predložili návrh na overenie toho, či zákon o elektronických komunikáciách, Trestný poriadok a zákon o Policajnom zbore sú v súlade s chartou, Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd a ústavou. Ústavný súd rozhodol – vo svojom **rozhodnutí č. PL ÚS 10/2014-78** z 29. apríla 2015 – že charta sa uplatňuje a konštatoval, že v súlade s článkom 7 ods. 5 ústavy má prednosť pred vnútroštátnymi právnymi predpismi. Keďže však tento súd rozhodol, že napadnuté právne predpisy boli protiústavné, nebolo potrebné ďalej určovať súlad týchto právnych predpisov s chartou.

★ Právo na dobrú správu vecí verejných (článok 41)

Vo **veci 10Sža/4/2016** z roku 2016 ministerstvo vnútra rozhodlo o nezaradení osoby do programu na podporu a ochranu obetí obchodovania s ľuďmi. Toto rozhodnutie bolo oznámené len Medzinárodnej organizácii pre migráciu, nie však samotnej žiadateľke. Išlo o prvý prípad na Slovensku týkajúci sa prístupu k spravodlivosti v kontexte programu pre obeť obchodovania s ľuďmi. Žiadateľka sa odvolala na Najvyšší súd s cieľom objasniť následky vo vzťahu k skutočnosti, že rozhodnutie o nezaradení do programu je individuálnym správnym aktom. Najvyšší súd sa odvolal na článok 41 charty, a hoci ho nepovažoval za uplatniteľný ako taký – domnieval sa, že toto právo sa uplatňuje ako všeobecný právny princíp a nie ako právo na základe charty – zdôraznil všeobecnú zodpovednosť súdnictva za presadzovania práva na dobrú správu vecí verejných.

★ Ochrana spotrebiteľa (článok 38)

V rozhodnutí z 28. júna 2016 (**vec 7Co/286/2015**) sa Krajský súd v Prešove zaoberal ochranou spotrebiteľa podľa charty. Tento súd skonštatoval: „Charta základných práv Európskej únie (ďalej len „Charta ZP EÚ“) uznáva rovnaké hodnoty ako Ústava SR, oblasťou, v ktorej však poskytuje ochranu práv nad rámec Ústavy SR, je práve oblasť spotrebiteľských právnych vzťahov. V tomto smere je potrebné poukázať na čl. 38 Charty ZP EÚ, podľa ktorého politiky štátov zabezpečia vysokú úroveň ochrany spotrebiteľa. Vzhľadom na znenie čl. 7 Ústavy SR je Charta ZP EÚ vo svetle Lisabonskej zmluvy súčasťou právneho poriadku SR. Charta ZP EÚ tak Slovenskej republike ako členskému štátu EÚ uložila povinnosť zabezpečiť vysokú úroveň ochrany spotrebiteľov a odvolací súd má za to, že ust. § 5b zákona o ochrane spotrebiteľa patrí medzi právne normy, ktorými dochádza k naplneniu čl. 38 Charty ZP EÚ.“

Slovenská ústava

Ústava Slovenskej republiky

- ★ Obsahuje slovenskú listinu práv. Po prijatí 1. septembra nadobudla účinnosť 1. októbra 1992.
- ★ Ústava má deväť hláv a 156 článkov. Druhá hlava ústavy obsahuje 44 ustanovení týkajúcich sa ľudských práv vrátane hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv.

Ústava, Charta EÚ a EDĽP

- ★ V ústave sa konkrétne nespomína ani charta EÚ ani Európsky dohovor o ľudských právach.
- ★ V článku 7 ods. 2 sa však odkazuje na právo EÚ, pričom sa uvádza, že má prednosť pred slovenským právom.

Pridaná hodnota charty

Charta je právne záväzný dokument. Obsahuje občianske a politické práva, ako aj hospodárske, sociálne a kultúrne práva. Navyše je pre ňu výhodou sila práva Únie, ktoré má často priamy vplyv a vo všeobecnosti má na rozdiel od medzinárodného práva prednosť pred vnútroštátnym právom. V mnohých kontextoch však nie je vždy možné sa na chartu priamo odvolávať – napríklad ak príslušné ustanovenie charty je zásadou a nie právom a nebolo vykonané legislatívnym aktom alebo aktom výkonnej moci a ani nie je inak priamo uplatniteľné, alebo sa vôbec nevzťahuje, ak sa na daný prípad nevzťahuje rozsah pôsobnosti práva EÚ. Charta každopádne zvyšuje viditeľnosť týchto práv. Jednoznačne uvádza práva a zásady, ktoré často nie sú výslovne uvedené v iných dokumentoch o medzinárodných ľudských právach, ako napr. v EDLP (ako to vyplýva z obrázku 1. Na rozdiel od Európskej sociálnej charty Rady Európy charta EÚ neponúka možnosť riadiť sa len určitými ustanoveniami, členské štáty sú viazané všetkými jej ustanoveniami.

- Žiadna zhoda s EDLP
- Väčší rozsah ako EDLP
- Rovnaká ochrana ako podľa EDLP
- Špecifické pre kontext EÚ

Poznámka: Čísla vychádzajú z vysvetliviek k charte a textového porovnania týchto dvoch dokumentov s cieľom poukázať na to, ako charta zvyšuje viditeľnosť nárokov (niektoré z práv, ktoré nie sú výslovne obsiahnuté v EDLP, sú obsiahnuté v judikatúre, čo však pre neodborníka nie je až tak zjavné).
Zdroj: FRA, 2018

Obrázok 1: Aké práva sem patria? Porovnanie charty a EDLP

Články charty a znenie EDLP: rozdiely a zhody ich rozsahu pôsobnosti

<p>
Články 1 – 5
Dôstojnosť</p>	1 Ľudská dôstojnosť 2 Život 3 Nedotknuteľnosť osoby 4 Mučenie, neludzské, ponižujúce zaobchádzanie 5 Otroctvo a nútené práce
<p>
Články 6 – 19
Slobody</p>	6 Sloboda a bezpečnosť 7 Súkromný a rodinný život 8 Osobné údaje 9 Uzavrieť manželstvo a založiť rodinu 10 Myslenie, svedomie a náboženstvo 11 Prejav a informácie 12 Zhromažďovanie a združovanie 13 Umenie a vedecké bádanie 14 Vzdelávanie 15 Voľba povolania a právo na prácu 16 Podnikanie 17 Vlastníctvo 18 Azyl 19 Vystahovanie, vyhostenie alebo extradícia
<p>
Články 20 – 26
Rovnosť</p>	20 Rovnosť pred právom 21 Nediskriminácia 22 Kultúrna, náboženská a jazyková rozmanitosť 23 Rovnosť medzi ženami a mužmi 24 Deti 25 Staršie osoby 26 Integrácia osôb so zdravotným postihnutím
<p>
Články 27 – 38
Solidarita</p>	27 Právo pracovníkov na informácie a konzultácie 28 Kolektívne vyjednávanie a kolektívne akcie 29 Prístup k službám zamestnanosti 30 Bezdôvodné prepustenie 31 Spravodlivé a primerané pracovné podmienky 32 Zákaz detskej práce a ochrana pri práci 33 Rodina a pracovný život 34 Sociálne zabezpečenie a sociálna pomoc 35 Zdravotná starostlivosť 36 Prístup k službám všeobecného hospodárskeho záujmu 37 Ochrana životného prostredia 38 Ochrana spotrebiteľa
<p>
Články 39 – 46
Občianstvo</p>	39 Voľiť a byť volený vo voľbách do EP 40 Voľiť a byť volený vo voľbách do orgánov samosprávy obcí 41 Dobrá správa vecí verejných 42 Prístup k dokumentom 43 Európsky ombudsman 44 Petičné právo (EP) 45 Sloboda pohybu a pobytu 46 Diplomatická a konzulárna ochrana
<p>
Články 47 – 50
Spravodlivosť</p>	47 Účinný prostriedok nápravy a spravodlivý proces 48 Prezumpcia nevinny a právo na obhajobu 49 Zákonnosť a primeranosť trestných činov a trestov 50 Zásada <i>ne bis in idem</i>

Vzhľadom na široký rozsah práv výslovne zahrnutých v charte môže pomôcť zvýšiť viditeľnosť práv na vnútroštátnej úrovni. Okrem toho vnútroštátne súdy niekedy používajú chartu pri výklade alebo ďalšom rozvoji vnútroštátneho práva, aj mimo rozsahu pôsobnosti práva EÚ.

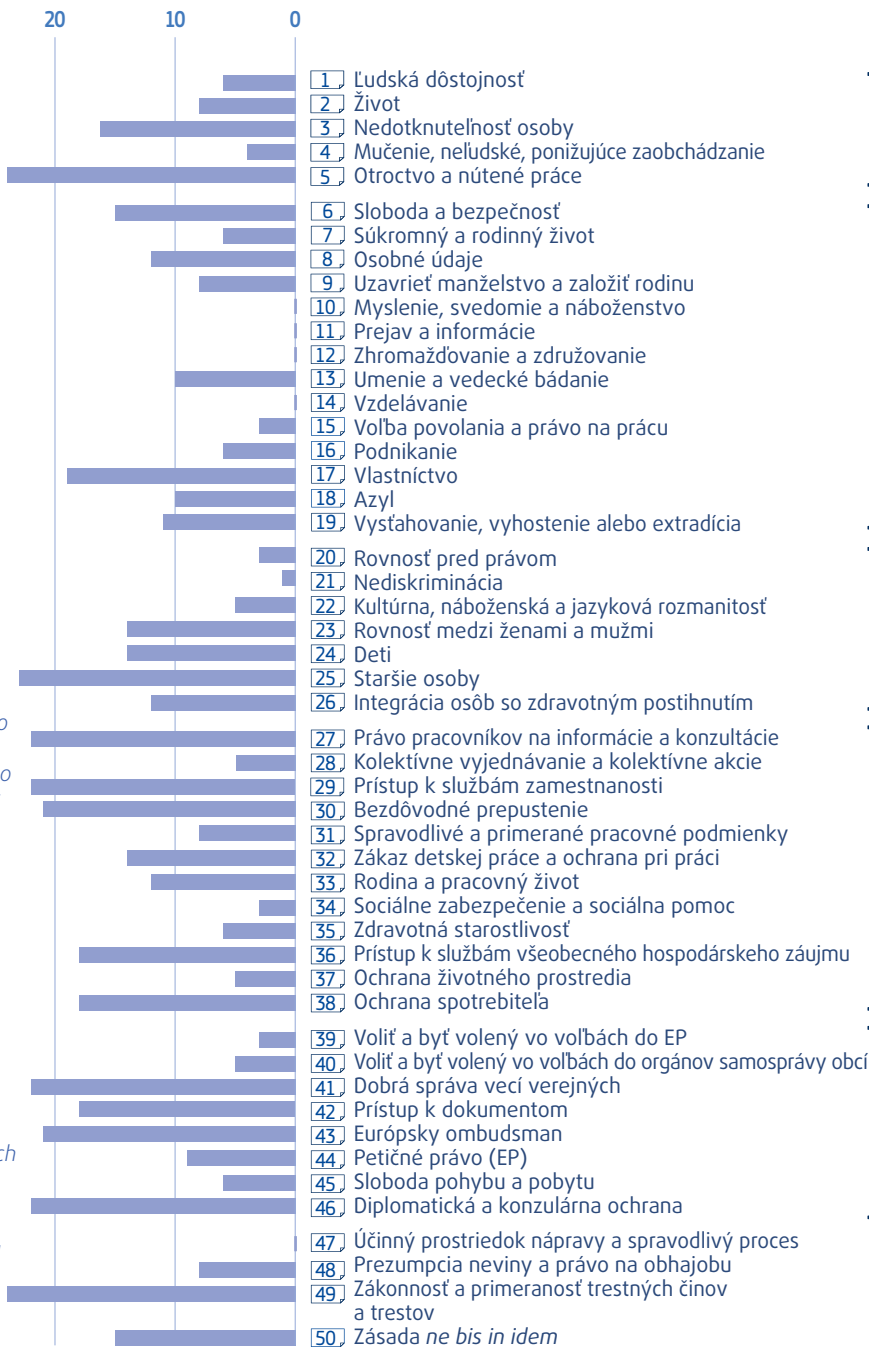
Pri porovnaní charty s ústavami členských štátov EÚ je zjavné, že znenie charty je pri určitých právach často jednoznačnejšie. Napríklad na Slovensku je podľa všetkého niekoľko práv charty, ktoré nie sú v plnom rozsahu premietnuté vo vnútroštátnom ústavnom

práve – napríklad právo pracovníkov na informácie a konzultácie v rámci podniku (článok 27), právo prístupu k službám zamestnanosti (článok 29) alebo prístup k službám všeobecného hospodárskeho záujmu (článok 36).

Neexistencia určitých práv v ústavnom texte v žiadnom prípade nenaznačuje, že nie sú chránené právnym poriadkom. Výslovné záruky v ústavnom texte však tieto práva viac zviditeľňujú a uľahčujú k nim prístup. V tomto ohľade sa môžu chartou posilniť menej známe práva.

Obrázok 2: Prispieva charta k viditeľnosti práv? Porovnanie charty a národných ústav

Počet členských štátov na článok charty, ktoré nemajú rovnaké a výslovné ustanovenia v ústavných textoch

Poznámka: Čísla vychádzajú z textového porovnania charty a písomného ústavného práva členských štátov EÚ (okrem Spojeného kráľovstva) s cieľom poukázať na to, ktoré ustanovenia charty najpravdepodobnejšie zviditeľnia príslušné nároky. Nároky, ktoré sú špecifické pre EÚ (ustanovenia charty, ktoré sú na obrázku 1 označené svetlozltou farbou), sa považovali za zohľadnené vo vnútroštátnych ústavách v tom prípade, ak bolo možné identifikovať porovnateľné ustanovenie (napríklad ustanovenie ústavy týkajúce sa vnútroštátneho ombudsmana).

Zdroj: FRA, 2018

Články
1 – 5

Dôstojnosť

Články
6 – 19

Slobody

Články
20 – 26

Rovnosť

Články
27 – 38

Solidarita

Články
39 – 46

Občianstvo

Články
47 – 50

Spravodlivosť

Charta základných práv Európskej únie: nový nástroj

- ★ Chartu vypracoval Európsky konvent. Konvent pozostával z 15 zástupcov vtedajších 15 členských štátov EÚ, 46 poslancov parlamentov (16 poslancov Európskeho parlamentu a 30 poslancov národných parlamentov) a jedného zástupcu Európskej komisie. Konvent konzultoval aj s občianskou spoločnosťou.
- ★ Európsky parlament, Európska komisia a Rada EÚ chartu slávnostne vyhlásili v decembri 2000.
- ★ Charta sa stala právne záväznou po nadobudnutí platnosti Lisabonskej zmluvy 1. decembra 2009. Ide o pomerne nový právny nástroj, ktorý sa čoraz častejšie využíva na vnútroštátnej úrovni.

Ďalšie informácie

- ★ **Charta EÚ**, dostupná na stránke EUR-Lex.
- ★ **Vy svetlivky k Charte základných práv EÚ** od predsedníctva Európskeho konventu.
- ★ **Charterpedia** – webová lokalita agentúry FRA zhrmažďujúca informácie týkajúce sa charty vrátane vnútroštátnej judikatúry.
- ★ **Aplikácia charty EÚ** – aplikácia agentúry FRA na prístup k právam charty EÚ kedykoľvek a kdekoľvek, ako aj k vnútroštátnej judikatúre a judikatúre Súdneho dvora Európskej únie s využitím charty.
- ★ FRA (2018), **Uplatňovanie Charty základných práv Európskej únie v práve a pri tvorbe politik na vnútroštátnej úrovni**, Luxemburg, Úrad pre vydávanie publikácií EÚ.
- ★ FRA (2018), stanovisko 4/2018, **Výzvy a príležitosti pri implementácii charty základných práv**.
- ★ **Tematické príručky k európskemu právu od agentúry FRA, Rady Európy a Európskeho súdu pre ľudské práva**: Nediskriminácia (2018), Azyl (2014), Ochrana osobných údajov (2018), Práva dieťaťa (2015) a Prístup k spravodlivosti (2016).
- ★ Výročná *Správa o základných právach* od agentúry FRA obsahuje **konkrétnu kapitolu** týkajúcu sa použitia charty na vnútroštátnej úrovni.
- ★ Európska komisia, **Výročné správy o uplatňovaní Charty základných práv EÚ**.

FRA – AGENTÚRA EURÓPSKEJ ÚNIE PRE ZÁKLADNÉ PRÁVA

Tel. +43 1580300 – Fax +43 158030699

fra.europa.eu

 [facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)

 twitter.com/EURightsAgency

 [linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)

Printed by Bietlot in Belgium

© FRA, 2019

Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie, 2019

Print ISBN 978-92-9474-181-3 doi:10.2811/48538 TK-04-18-624-SK-C
PDF ISBN 978-92-9474-182-0 doi:10.2811/991343 TK-04-18-624-SK-N

Úrad pre vydávanie publikácií
Európskej únie